

การพัฒนารูปแบบพุทธวิธีการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร*

DEVELOPMENT OF BUDDHIST METHODS TO PREVENT RECIDIVISM AMONG PRISON INMATES SAMUT SAKHON PROVINCE

พระมหานิพิฐพนธ์ กิตติพนาโธ (กัณฺธธรรารักษ์)*, พระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป (วิชัย),

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ (บุญทอง)

Phramaha Nipitpont Kittibandho (Kantatharak), Phra Jaroenphong Dhammadīpo (Vichai),

Phramaha Supawat Thānavuddho (Boonthong)

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี นครปฐม ประเทศไทย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhist College of Sri Dvaravati, Nakhon Pathom, Thailand

*Corresponding author E-mail: kantawarah@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนากลไกการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ 2) บูรณาการหลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูผู้ต้องขัง และ 3) ถอดบทเรียนจากกระบวนการบูรณาการดังกล่าว ใช้ระเบียบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ผ่านการสัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม และกิจกรรมเชิงปฏิบัติร่วมกับผู้ต้องขัง ครอบครัว ชุมชน และเจ้าหน้าที่ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนากลไกการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ต้องอาศัยการวิเคราะห์บริบทอย่างรอบด้าน ปัญหาการกระทำผิดซ้ำเชื่อมโยงกับความเปราะบางทางจิตใจ เศรษฐกิจ ครอบครัว และการขาดพลังภายใน ส่งผลให้ผู้ต้องขังขาดความพร้อมกลับคืนสู่สังคมถือเป็นกระบวนการฟื้นฟูมนุษย์ที่สร้างโอกาสให้เริ่มต้นใหม่อย่างยั่งยืน กลไกที่พัฒนาขึ้นจึงเป็นรูปแบบองค์รวม ครอบคลุม 5 มิติ ได้แก่ จิตใจ ทักษะชีวิต อาชีพ ครอบครัว และชุมชน การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับกระบวนการฟื้นฟูผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร เป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงจากภายในจิตใจของผู้ต้องขังอย่างแท้จริง โดยมีหลักพุทธธรรมเป็นแกนกลาง เช่น อริยสัจ 4 ศีล 5 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และสัปปุริสธรรม 7 เพื่อเสริมสร้างสำนึก รู้คิด และพลังใจการดำเนินงานผ่านกิจกรรมเวิร์กช็อป การฝึกสมาธิ สติปัฏฐาน วงสนทนา และการเชื่อมโยงครอบครัว - ชุมชน ทำให้ผู้ต้องขังเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง รู้เท่าทันตนเอง ลดแรงขับจากอารมณ์และความเคยชิน พร้อมกลับคืนสู่สังคมอย่างมีศักดิ์ศรีการถอดบทเรียนได้นำไปสู่การสังเคราะห์ “โมเดลสัจจปัญญา” นวัตกรรมทางสังคมเชิงพุทธที่บูรณาการสัจจะและปัญญาเป็นกลไกการฟื้นฟูผู้ต้องขังอย่างยั่งยืน ขยายผลสู่ครอบครัวและชุมชน ผู้ต้องขังเกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายใน มีสำนึก รู้ผิด รู้คิด รู้ทำ ลดการกระทำผิดซ้ำ และสร้างโอกาสใหม่ในการเริ่มต้นชีวิต

คำสำคัญ: พุทธวิธี, พุทธธรรม, การกระทำผิดซ้ำ, ผู้ต้องขัง, โมเดลสัจจปัญญา

Abstract

The research article aims to 1) Develop a mechanism for preventing recidivism, 2) Integrate Buddhist Dhamma principles in the rehabilitation of inmates, and 3) Derive lessons learned from this integrative process. The study employed a Participatory Action Research (PAR) methodology, utilizing interviews, focus group discussions, and participatory activities involving inmates, families, community members, and prison officers. The findings indicate that effective mechanisms for preventing recidivism require a comprehensive analysis of the inmates' contexts. Recidivism is often linked to psychological vulnerability, economic hardship, broken family structures, and a lack of inner strength-factors that collectively hinder reintegration into society. Therefore, rehabilitation must be viewed as a human-centered process that fosters sustainable opportunities for transformation and renewal. The mechanism developed in this study adopts a holistic model encompassing five dimensions: mental well-being, life skills, livelihood, family, and community. The integration of Buddhist principles with the rehabilitation process for inmates at Samut Sakhon Provincial Prison is a crucial element that genuinely helps create change from within the hearts of the inmates. At its core are key Buddhist teachings such as the Four Noble Truths, Five Precepts, Four Brahmavihāras, Four Bases of Spiritual Power (Iddhipāda), and the Seven Qualities of a Noble Person (Sappurisa-dhamma). These principles serve to cultivate awareness, right understanding, and inner strength. The implementation included workshops, mindfulness and meditation training (Satipaṭṭhāna), reflective dialogue circles, and family-community engagement, all of which contributed to profound inner transformation among the inmates. Participants developed deeper self-awareness, reduced impulsive emotional reactions, and gained readiness to return to society with dignity. The lessons learned from the process were synthesized into the “Sacca-Paññā Model”-a Buddhist social innovation integrating truth (sacca) and wisdom (Paññā) as a sustainable mechanism for inmate rehabilitation. The model extends beyond the individual to empower families and communities, fostering self-realization, moral responsibility, and purposeful action-thereby reducing recidivism and creating new opportunities for life reintegration.

Keywords: Buddhist Methodology, Buddhist Dhamma, Recidivism, Inmate, Sacca-Paññā Model

บทนำ

สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ได้สะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำในระดับโครงสร้างอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนที่มีรายได้น้อย ซึ่งคิดเป็นประมาณหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมดของประเทศ (ชนพล สราญจิตร, 2558) ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ความขาดแคลนทรัพยากร และการขยายตัวของแนวคิดบริโภคนิยมในสังคมไทย ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความมั่นคงทางจิตใจของผู้คนจำนวนมาก เมื่อประชาชนไม่สามารถเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตได้อย่างเพียงพอ ย่อมนำไปสู่แรงผลักดันให้บางคนเลือกวิธีการ

ที่ผิดกฎหมายเพื่อสนองความต้องการหรือความอยู่รอดของตนเอง ปัญหาอาชญากรรมจึงไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของพฤติกรรมปัจเจกเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม

สาเหตุของการกระทำผิดสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก คือ 1) สาเหตุจากตัวบุคคล ได้แก่ ความผิดปกติทางกาย จิตใจ หรือพฤติกรรม ที่อาจมีรากเหง้ามาจากพันธุกรรมหรือประสบการณ์ชีวิต เช่น การขาดทักษะในการควบคุมอารมณ์ บุคลิกภาพต่อต้านสังคม หรือการมีพฤติกรรมเสี่ยงที่ไม่ได้รับการแก้ไขตั้งแต่เยาว์วัย และ 2) สาเหตุจากสิ่งแวดล้อม เช่น ความบกพร่องของครอบครัว ความยากจน การศึกษาไม่ทั่วถึง การอยู่ในชุมชนที่เต็มไปด้วยอบายมุข การถูกชักจูงจากกลุ่มเพื่อน และปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด (สุพิชฌาย์ ศิริวัฒนา สัตะสิทธิ์, 2558) นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดจากระบบกระบวนการยุติธรรมของไทย ที่ยังไม่สามารถนำหลักทฤษฎีมาใช้ในการฟื้นฟูและป้องกันการกระทำผิดซ้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่งานวิจัยของ ศิริวรรณ กมลสุขสถิต ก็ได้เสนอให้ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา และหน่วยงานรัฐ ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างกลไกป้องกันที่ยั่งยืน เช่น การจัดเวทีพูดคุยในครอบครัว การแนะแนวทางศีลธรรมในโรงเรียน การฝึกอาชีพ และการสร้างแรงจูงใจทางสังคมเพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเอง (ศิริวรรณ กมลสุขสถิต, 2563)

ข้อมูลจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ระบุว่า ในช่วงเดือนมกราคมถึงตุลาคม พ.ศ. 2564 มีการรับแจ้งคดีอาญาทั้งหมด 637,780 คดี โดยร้อยละ 62.9 เป็นคดียาเสพติด ซึ่งเป็นประเภทคดีที่รัฐเป็นผู้เสียหายและมีสัดส่วนสูงที่สุดในระบบกระบวนการยุติธรรมไทย (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, 2566) นี้อสอดคล้องกับรายงานของ กรมราชทัณฑ์ ซึ่งชี้ว่าผู้ต้องขังในคดียาเสพติดเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด และมีอัตราการกระทำผิดซ้ำสูง โดยเฉพาะกลุ่มที่ต้องโทษครั้งที่ 2 ขึ้นไป มีจำนวนรวมกว่า 91,000 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 34 ของผู้ต้องขังทั้งหมดในประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม้จะมีการอบรมฝึกอาชีพ หรือบำบัดในเรือนจำ แต่การขาดกลไกรองรับที่มีความต่อเนื่องหลังการพ้นโทษ ส่งผลให้ผู้กระทำผิดจำนวนมากกลับไปใช้ชีวิตในบริบทเดิม และเกิดการกระทำผิดซ้ำในที่สุด (กรมราชทัณฑ์, 2566)

เรือนจำจังหวัดสมุทรสาครเป็นเรือนจำส่วนภูมิภาคที่มีบทบาทในการควบคุมผู้ต้องขังซึ่งมีโทษไม่เกิน 15 ปี โดยจากข้อมูลปี 2566 พบว่า มีผู้ต้องขังรวม 1,676 คน โดยส่วนใหญ่เป็นคดียาเสพติด (กรมราชทัณฑ์, 2566) จังหวัดสมุทรสาครมีลักษณะเป็นแหล่งรวมแรงงานจากหลากหลายภูมิภาคและต่างชาติ มีความเจริญทางเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลายด้าน เช่น ความแออัด ความแตกต่างทางวัฒนธรรม การเข้าถึงทรัพยากรไม่เท่าเทียม ทำให้พื้นที่นี้มีความเปราะบางและอ่อนไหวต่ออาชญากรรม

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยซึ่งพำนักอยู่ในจังหวัดนี้มีความตระหนักถึงปัญหาและมีเจตนาารมณ์ในการพัฒนาแนวทางป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือหลักในการฟื้นฟู พัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพของผู้ต้องขังให้สามารถกลับคืนสู่สังคมอย่างมีศักดิ์ศรี งานวิจัยนี้จึงมุ่งออกแบบกระบวนการเชิงพุทธบูรณาการที่มีระบบ สนับสนุนต่อเนื่อง เพื่อเป็นต้นแบบของการลดการกระทำผิดซ้ำในพื้นที่เป้าหมาย และสามารถขยายผล ได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากลไกการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อบูรณาการหลักพุทธวิธีการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำ จังหวัดสมุทรสาคร
3. เพื่อถอดบทเรียนผลของพุทธวิธีการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผู้วิจัยได้กำหนดใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) โดยผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การพัฒนารูปแบบพุทธวิธีการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อประมวลองค์ความรู้สร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและการเก็บข้อมูลซึ่งได้กำหนดรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการวิจัยครั้งนี้ คัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย 1) ผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำ จำนวน 8 คน 2) ผู้บริหารเรือนจำกลางจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 3 คน และ 3) ผู้คุมเรือนจำกลางจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 4 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) เพื่อศึกษาเกี่ยวกับ “การพัฒนารูปแบบพุทธวิธีการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำ จังหวัดสมุทรสาคร” โดยแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สำคัญ และ 2) ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน เพื่อพิจารณาความตรงตามเนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ จะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก 2) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 กำหนดมโนทัศน์ (Concept) ขั้นที่ 2 รวบรวมสาระเนื้อหา (Content) ขั้นที่ 3 วิเคราะห์/สังเคราะห์จำแนกกลุ่มข้อมูล (Classification) ศึกษาและประมวลผลข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากแบบบันทึกประเด็นการประชุมกลุ่ม (พระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป, 2567)

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาโครงการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร

การพัฒนาโครงการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร ประกอบด้วย

1.1 วิเคราะห์สภาพปัญหาและบริบทของเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร จากการเก็บข้อมูลผ่านเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่เรือนจำ พระสอนศีลธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบว่า เรือนจำจังหวัดสมุทรสาครประสบปัญหาการกระทำผิดซ้ำ (Recidivism) อย่างรุนแรง โดยเฉพาะในกลุ่มคดียาเสพติด ลักทรัพย์ และความรุนแรง ปัญหานี้เกิดจากปัจจัยเชิงซ้อนหลายด้าน ซึ่งสรุปได้เป็น 5 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) ความเปราะบางทางจิตใจและอารมณ์ ผู้ต้องขังจำนวนมากมีประสบการณ์ชีวิตที่เจ็บปวด เดือดวนในครอบครัวที่มีปัญหา ขาดการดูแล และขาดการพัฒนาทักษะการจัดการอารมณ์ ส่งผลให้มีบาดแผลทางจิตใจที่ไม่ได้รับการเยียวยา กระบวนการฟื้นฟูในเรือนจำยังเน้นเพียงวินัยและวิชาชีพ จึงไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งภายในได้อย่างแท้จริง 2) ขาดหลักคิดทางพุทธธรรม แม้จะอยู่ในบริบทวัฒนธรรมพุทธ แต่ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการปลูกฝังหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง ไม่เข้าใจกลไกของกรรม การตัดสินใจจึงขาดหลักคิดเชิงศีลธรรม ไม่มีเครื่องมือภายในในการทบทวนหรือยับยั้ง

พฤติกรรม กระบวนการฟื้นฟูด้านจิตวิญญาณที่มีอยู่ในเรือนจำยังไม่ลึกพอและขาดความต่อเนื่อง 3) ขาดทักษะในการประกอบอาชีพ ผู้ต้องขังมักมีพื้นฐานยากจน ขาดการศึกษา และทักษะวิชาชีพ เมื่อพ้นโทษออกไปไม่มีโอกาสในการสร้างรายได้สุจริต จึงหวนกลับสู่อาชญากรรมเพื่อความอยู่รอด การฝึกอาชีพในเรือนจำยังไม่สอดคล้องกับตลาดแรงงานจริง 4) สภาพแวดล้อมทางครอบครัวและสังคมไม่เอื้อ ผู้พ้นโทษจำนวนมากเผชิญการตีตราและการปฏิเสธจากครอบครัวและชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก ขาดแรงสนับสนุน ขาดพื้นที่ปลอดภัยในการเริ่มต้นใหม่ ส่งผลให้หมดหวังและกลับเข้าสู่เส้นทางเดิม และ 5) ขาดระบบติดตามและสนับสนุนหลังพ้นโทษ หลังพ้นโทษ ผู้ต้องขังมักขาดการสนับสนุนอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านจิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม ไม่มีหน่วยงานประสานงานหรือระบบช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ทำให้ไม่สามารถปรับตัวสู่ชีวิตใหม่ได้ และกลับเข้าสู่วงจรเดิม

1.2 ศักยภาพและข้อจำกัดของเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร จากการเก็บข้อมูลเชิงลึกผ่านเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ พระสอนศีลธรรม และผู้ต้องขัง พบว่า เรือนจำจังหวัดสมุทรสาครมีศักยภาพและข้อจำกัดสำคัญที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูผู้ต้องขัง ดังนี้

1.2.1 จุดแข็ง (Strengths) มีเครือข่ายพระสอนศีลธรรมและองค์กรศาสนาเข้มแข็งเรือนจำมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับวัด พระนักเทศน์ และองค์กรพุทธศาสนาในท้องถิ่น จัดกิจกรรมธรรมะอย่างต่อเนื่อง เช่น การบรรยายธรรม ฟังสมาธิ และเวทิสันทนา ทำให้ผู้ต้องขังได้สัมผัสหลักธรรมอย่างลึกซึ้งและเกิดแรงบันดาลใจในการเปลี่ยนแปลงตนเอง มีแผนฝึกอาชีพที่สามารถต่อยอดได้ ผู้ต้องขังได้ฝึกทักษะหลากหลาย เช่น งานจักสาน งานช่าง งานไม้ และเกษตรกรรม โดยเจ้าหน้าที่ผู้ฝึกมีความเข้าใจผู้ต้องขังและส่งเสริมการฝึกอาชีพควบคู่กับแนวคิด “สามอาชีพ” ซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นระบบหากได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ เจ้าหน้าที่บางส่วนมีเจตคติที่ดีและพร้อมพัฒนาแนวทางใหม่ มีเจ้าหน้าที่ที่เปิดใจในการใช้แนวทางเชิงบูรณาการเพื่อฟื้นฟูผู้ต้องขัง ไม่จำกัดเฉพาะการควบคุมวินัย

1.2.2 จุดอ่อน (Weaknesses) กิจกรรมธรรมะขาดความต่อเนื่องและไม่มีระบบติดตามแม้มีกิจกรรมธรรมะ แต่ส่วนใหญ่เป็นแบบเฉพาะกิจ ไม่มีหลักสูตรระยะยาว ขาดการประเมินผลหรือกระบวนการต่อเนื่อง ทำให้ผลลัพธ์ไม่ยั่งยืน ขาดโมเดลองค์รวมที่เชื่อมโยงพุทธธรรมกับทักษะชีวิตและอาชีพกิจกรรมในเรือนจำยังแยกส่วน เช่น ธรรมะเป็นเรื่องหนึ่ง อาชีพเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ไม่มีการบูรณาการให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงแบบองค์รวม ส่งผลให้ผู้ต้องขังไม่สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตจริงได้อย่างเป็นรูปธรรมขาดการเตรียมความพร้อมครอบครัวและชุมชนก่อนปล่อยตัว ไม่มีระบบเตรียมผู้เกี่ยวข้องภายนอกให้รองรับผู้พ้นโทษ ชุมชนส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติเชิงลบ ครอบครัวหลายรายไม่ให้การยอมรับ ทำให้ผู้พ้นโทษขาดพื้นที่ปลอดภัยและหวนกลับสู่วงจรเดิม

สรุป SWOT ของเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร

ตารางที่ 1 SWOT ของเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร

ประเด็น	รายละเอียด
จุดแข็ง (S)	- มีพระสอนศีลธรรมและเครือข่ายองค์กรศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง - มีแผนฝึกอาชีพที่สามารถพัฒนาได้ - เจ้าหน้าที่บางส่วนมีเจตคติที่ดีและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง
จุดอ่อน (W)	- ขาดหลักสูตรอบรมธรรมะที่มีความต่อเนื่องและระบบติดตาม - ไม่มีโมเดลที่เชื่อมโยงพุทธธรรม - ทักษะชีวิต - อาชีพ - ครอบครัว - ไม่มีการเตรียมครอบครัวและชุมชนให้พร้อมรับผู้พ้นโทษ

ตารางที่ 1 SWOT ของเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียด
โอกาส (O)	1. มีเครือข่ายองค์กรพุทธและภาคประชาสังคมพร้อมสนับสนุน 2. นโยบายราชทัณฑ์สนับสนุนการลดการกระทำผิดซ้ำ 3. สังคมเริ่มต้นตัวเรื่องการคืนคนดีสู่สังคม
อุปสรรค (T)	1. ทักษะคดีสังคมยังดีตราผู้พ้นโทษ 2. ทรัพยากรบุคลากรและงบประมาณจำกัด 3. ตลาดแรงงานไม่เปิดโอกาสให้ผู้พ้นโทษ

จากตารางที่ 1 พบว่า “ความต้องการ” ของแต่ละกลุ่มสะท้อนถึงสิ่งที่ขาด และเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนเพื่อสร้างกระบวนการฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพ

1.3 วิเคราะห์ความต้องการ (Need Assessment) จากการศึกษาข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์ผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ ครอบครัวยุ และชุมชน พบว่า “ความต้องการ” ของแต่ละกลุ่มสะท้อนถึงสิ่งที่ขาด และเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนเพื่อสร้างกระบวนการฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1.3.1 ความต้องการของผู้ต้องขัง 1) ต้องการเรียนรู้พุทธธรรมที่เข้าใจง่ายและใช้ได้จริง ผู้ต้องขังต้องการธรรมะที่ไม่เป็นภาษาทางศาสนาที่เข้าใจยาก แต่เป็น “พุทธธรรมเชิงชีวิต” ที่สื่อสารง่าย มีตัวอย่างจากชีวิตจริงและช่วยพัฒนาความคิด ยับยั้งตนเอง และวางแผนชีวิตหลังพ้นโทษได้ 2) ต้องการฝึกสมาธิและพัฒนาสติ ผู้ต้องขังจำนวนมากประสบปัญหาในการควบคุมอารมณ์ เมื่อเผชิญความเครียดหรือแรงกดดัน พวกเขาเชื่อว่าการฝึกสมาธิจะเป็น “เครื่องมือเอาตัวรอด” ที่ช่วยยับยั้งตนเองและลดการกระทำผิดซ้ำ และ 3) ต้องการทักษะชีวิตและทักษะอาชีพที่ต่อยอดได้จริง ผู้ต้องขังต้องการเรียนรู้อาชีพที่สามารถนำไปสร้างรายได้สุจริตหลังพ้นโทษ โดยเฉพาะอาชีพที่ตรงกับตลาดแรงงาน พร้อมทั้งต้องการทักษะชีวิตเพื่อยืนหยัดอย่างมีศักดิ์ศรีในสังคม

1.3.2 ความต้องการของเจ้าหน้าที่เรือนจำ 1) ต้องการเครื่องมือและโมเดลที่ใช้ได้จริง เจ้าหน้าที่ต้องการหลักสูตรหรือโมเดลที่สามารถนำไปใช้ในการฟื้นฟูผู้ต้องขังได้จริง ไม่ใช่แค่ทำกิจกรรมให้ครบตามหน้าที่ แต่ต้องเห็นผลเชิงพฤติกรรมและทัศนคติ และ 2) ต้องการแนวทางเชิงระบบเพื่อลดการกระทำผิดซ้ำ มีความต้องการระบบที่ช่วยติดตามผล และเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้การฟื้นฟูมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

1.3.3 ความต้องการของครอบครัวและชุมชน 1) ต้องการมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมรับผู้พ้นโทษ ครอบครัวและชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการเตรียมพร้อมหรือมีใครเข้ามาช่วยให้เข้าใจบทบาทของตน ทำให้รู้สึกไม่พร้อมหรือเป็นภาระในการรองรับผู้พ้นโทษ และ 2) ต้องการความเข้าใจในพุทธธรรมเพื่อลดอคติและเสริมพลังใจ ต้องการเรียนรู้หลักธรรมเพื่อปรับมุมมอง สร้างแรงใจ และเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้ตัดสิน” เป็น “แรงสนับสนุน” ที่แท้จริงในการคืนคนดีสู่สังคม

1.4 พัฒนาแนวคิดและองค์ประกอบของกลไกการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ในการวิจัยครั้งนี้ “กลไก” หมายถึง ระบบและกระบวนการฟื้นฟูผู้ต้องขังอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้าง “พลังภายใน” ลดปัจจัยเสี่ยง และเพิ่มโอกาสในการกลับคืนสู่สังคมอย่างมั่นคง กลไกที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะ บูรณาการ โดยมี หลักพุทธธรรมเป็น ศูนย์กลาง และครอบคลุม 5 มิติหลัก ดังนี้

มิติที่ 1 พุทธธรรม เน้นการพัฒนา “จิตสำนึก” ผ่านการอบรมธรรมะเชิงชีวิต เช่น ศีล 5 (วางกรอบพฤติกรรม) อิทธิบาท 4 (สร้างพลังใจ) พรหมวิหาร 4 (ฟื้นฟูความสัมพันธ์) สัมปยุตธรรม 7 (พัฒนาปัญญา) และการฝึกสมาธิเพื่อควบคุมอารมณ์ ช่วยให้ผู้ต้องขังเกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายใน

มิติที่ 2 ทักษะชีวิต ออกแบบกิจกรรมเวิร์กช็อปและสถานการณ์จำลอง เพื่อให้ผู้ต้องขังฝึกคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และควบคุมตนเองในสถานการณ์เสี่ยง เสริมสร้างกรอบคิดใหม่ในการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายและมีสติ

มิติที่ 3 ทักษะอาชีพ มุ่งพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพที่สอดคล้องกับตลาดแรงงานจริง เช่น ช่างฝีมือ เกษตร ปศุสัตว์ หรืออาชีพออนไลน์ พร้อมระบบประเมินผล วางแผนอาชีพ และเชื่อมโยงกับสถานประกอบการ และเครือข่ายชุมชน

มิติที่ 4 ครอบครัวและชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนตั้งแต่ระยะฟื้นฟู สร้างความเข้าใจ ลดอคติ และสร้างพลังหนุนผ่านกิจกรรมเวทีสานสัมพันธ์ การอบรมหลักพุทธธรรม และการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเพื่อการรองรับผู้พ้นโทษ

มิติที่ 5 การติดตามและประเมินผลหลังพ้นโทษ ออกแบบระบบติดตามผลต่อเนื่อง เช่น การเยี่ยมบ้าน การประเมินสุขภาวะจิต การติดตามอาชีพ และการสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อให้ผู้พ้นโทษได้รับการดูแลไม่รู้สึกละเลย และสามารถยืนหยัดในสังคมได้

2. การบูรณาการหลักพุทธวิถีการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำ จังหวัดสมุทรสาคร

2.1 กระบวนการออกแบบการบูรณาการ กระบวนการบูรณาการพุทธธรรมเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ได้รับการออกแบบเป็น 3 ระยะสำคัญ โดยยึดหลัก “มีส่วนร่วม” ของผู้ต้องขัง ครอบครัว ชุมชน และเจ้าหน้าที่ เพื่อเปลี่ยน “ธรรมะ” ให้กลายเป็นพลังเปลี่ยนชีวิตที่จับต้องได้จริงในพื้นที่

ระยะที่ 1 สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึก เริ่มต้นด้วยการเปิดพื้นที่ให้ผู้ต้องขังได้เผชิญหน้ากับ “ชีวิตจริง” ของตน ผ่านกิจกรรมถอดบทเรียนชีวิต การเขียนเรื่องราวส่วนตัว และวงสนทนา (Dialogue Circle) เพื่อสะท้อนผลของการกระทำผิด ใช้หลักอริยสัจ 4 และกฎแห่งกรรม เป็นเครื่องมือให้ผู้ต้องขังเห็น “เหตุแห่งทุกข์” และเข้าใจผลกระทบที่ตนสร้างไว้ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม คือ ให้เกิดสำนึกผิดจากภายใน พร้อมเปิดใจรับการเปลี่ยนแปลง

ระยะที่ 2 สร้างทักษะชีวิตควบคู่พุทธธรรม ดำเนินกิจกรรมฝึกทักษะชีวิตในรูปแบบเวิร์กช็อปที่จำลองสถานการณ์จริง เช่น ความเครียด การถูกปฏิเสธ หรือความขัดแย้ง พร้อมฝึกสมาธิและสติปัญญา 4 ควบคู่กัน นำหลักศีล 5 อิทธิบาท 4 และพรหมวิหาร 4 มาใช้เป็นกรอบคิด ช่วยให้ผู้ต้องขังฝึกคิดวิเคราะห์ ควบคุมอารมณ์ และเลือกตอบสนองต่อปัญหาด้วยความมีสติเน้นการฝึก “ตอบสนองต่อสถานการณ์จริงด้วยธรรมะ” เช่น กรณีถูกตำหนิหรือถูก ฝึกคิดวิเคราะห์และควบคุมตนเองด้วยสติและเมตตา

ระยะที่ 3 เสริมสร้างความพร้อมกลับสู่สังคม เตรียมความพร้อมสำหรับชีวิตหลังพ้นโทษ โดยจัดกิจกรรมวางแผนอาชีพอย่างสุจริต ประสานเครือข่ายฝึกอาชีพ และจัดทีมพี่เลี้ยงดูแลต่อเนื่องหลังออกจากเรือนจำ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนผ่านกิจกรรมอบรมและเวทีสานสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจ ลดอคติ และกลายเป็นพลังหนุนที่แท้จริงมีระบบติดตามผล เช่น เยี่ยมบ้าน โทรติดตาม ให้คำปรึกษา และประเมินความก้าวหน้าของผู้พ้นโทษรายบุคคล

2.2 วิเคราะห์และเลือกหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมต่อการบูรณาการ การเลือกหลักพุทธธรรมเพื่อบูรณาการในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง ไม่ได้เป็นเพียงการเลือกหลักธรรมที่ดี แต่ต้องเป็น “หลักธรรมที่เหมาะสมกับปัญหาเฉพาะ” และ “มีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงชีวิตจากภายในสู่ภายนอก” จากการศึกษาพฤติกรรมผู้ต้องขังโดยใช้วิธีสัมภาษณ์ สังเกต และการสนทนากลุ่ม พบว่า ผู้ต้องขังเผชิญปัญหาเชิงลึก เช่น ขาดกรอบคิดทางศีลธรรม ไม่มีแรงขับเคลื่อนชีวิต ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ ขาดเป้าหมาย ขาดการสนับสนุนจากครอบครัว ไม่เข้าใจเรื่อง “กรรม” และการรับผิดชอบตนเอง หลักพุทธธรรมที่คัดเลือก 7 ข้อ เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน 1) อริยสัจ 4 เพื่อให้ผู้ต้องขังเข้าใจความทุกข์ของตน และเห็นหนทางดับทุกข์เปลี่ยนกรอบคิด หันหน้าเผชิญปัญหาด้วยปัญญา 2) ศีล 5 เพื่อวางกรอบพฤติกรรม สร้างวินัยและความรับผิดชอบ ปลุกจิตสำนึกเชิงคุณธรรมในระดับพฤติกรรม 3) พรหมวิหาร 4 เพื่อเยียวยาความสัมพันธ์กับคนรอบตัวและให้อภัยตนเอง พัฒนาความสัมพันธ์ ลดแรงอาฆาตในใจ 4) อิทธิบาท 4 เพื่อเสริมแรงบันดาลใจ ความพยายาม และความมั่นใจ ปลุกพลังใจในการเปลี่ยนชีวิต 5) สปัจริยธรรม 7 เพื่อพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และมีธรรม ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และวางแผนชีวิตอย่างมีคุณธรรม 6) สติปัฏฐาน 4 เพื่อให้รู้เท่าทันอารมณ์และควบคุมพฤติกรรมได้ ลดพฤติกรรมเร่งด่วน ฝึกรู้กับปัจจุบันอย่างมีสติ และ 7) กรรม เพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องเหตุและผล และความรับผิดชอบต่อการกระทำ สร้างจิตสำนึกในการเปลี่ยนตนเองอย่างแท้จริง

2.3 ผลการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและจิตใจของผู้ต้องขัง (สรุป) จากกระบวนการบูรณาการพุทธวิธีใน 3 ระยะ พบว่า ผู้ต้องขังเกิด “การเปลี่ยนแปลงภายใน” อย่างชัดเจนทั้งในระดับความคิด พฤติกรรม และจิตสำนึก โดยเฉพาะการ ตระหนักรู้ในความผิดของตนเอง และ ยอมรับความจริงของชีวิต ซึ่งถือเป็นก้าวแรกของการฟื้นฟูจิตใจอย่างแท้จริง ผู้ต้องขังส่วนใหญ่เริ่ม เปิดใจ ในวงสนทนาและกิจกรรมเขียนบทเรียนชีวิต โดยยอมรับว่า พฤติกรรมผิดในอดีตเกิดจากการตัดสินใจของตนเอง ไม่ใช่ เพราะโชคชะตาหรือความผิดของผู้อื่น หลักธรรม เช่น อริยสัจ 4 และ กฎแห่งกรรม ช่วยให้พวกเขาเข้าใจต้นเหตุของความทุกข์ และเริ่มรับผิดชอบต่อผลแห่งการกระทำ การฝึก สติปัฏฐาน 4 ช่วยให้ผู้ต้องขังมี “ช่องว่าง” ระหว่างอารมณ์กับการกระทำ รู้จักควบคุมตนเองมากขึ้น ขณะที่กิจกรรมเชิงจิตวิญญาณ เช่น การเขียนจดหมายถึง ครอบครัว ทำให้ผู้ต้องขังเริ่ม เปิดใจสื่อสารความรู้สึกผิด ความรัก และความกลัวในอนาคตอย่างจริงใจ ผู้ต้องขังหลายคนเริ่มมีความหวัง เห็นคุณค่าชีวิต และอยากกลับไปดำเนินชีวิตอย่างสุจริต โดยมี ศีล 5 เป็นกรอบพฤติกรรมใหม่ พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการคิด การวิเคราะห์ และความเพียรในการเปลี่ยนแปลงจาก อิทธิบาท 4 และ สปัจริยธรรม 7

ผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัด คือ ลดความแข็งแกร่งทางอารมณ์ เปิดใจรับฟังและพูดความจริง กลับมาเห็นคุณค่าในตนเอง เชื่อว่าตนเองสามารถเปลี่ยนแปลงและเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ จุดเปลี่ยนที่สำคัญที่สุด คือ การเกิดขึ้นของ “จิตสำนึกใหม่” ซึ่งเป็นฐานของการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ และเป็นหัวใจของการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนในระยะยาว

3. ผลการถอดบทเรียนการบูรณาการพุทธวิธีในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร

3.1 ผลต่อครอบครัวและชุมชน การบูรณาการพุทธวิธีเพื่อฟื้นฟูผู้ต้องขังมิได้เปลี่ยนแปลงเพียงตัวผู้ต้องขังเท่านั้น แต่ยังส่งผลเชิงบวกอย่างลึกซึ้งต่อ ครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะการเปิดพื้นที่ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการฟื้นฟู ซึ่งกลายเป็น ฐานพลังสำคัญ ในการรองรับผู้พ้นโทษกลับสู่สังคม

ผลต่อครอบครัว ครอบครัวเริ่มเปิดใจ รับฟัง และเข้าใจผู้ต้องขังมากขึ้น ผ่านกิจกรรม “คืนคนดีสู่ครอบครัว” เกิดการ สื่อสารเชิงเยียวยา ระหว่างผู้ต้องขังและครอบครัว หลายครอบครัวยอมรับและให้อภัย บรรยากาศ

ในบ้านอบอุ่นขึ้นจากการได้ฟัง “เสียงจากใจ” ของลูกหลานที่เคยถูกปฏิเสธ หลักพุทธธรรม เช่น อภัยทาน และพรหมวิหาร 4 ช่วยสร้างความเข้าใจ ความเมตตา และการให้อภัยระหว่างกัน

ผลต่อชุมชน ทิศนคติเชิงลบของชุมชนที่เคยมองผู้ต้องขังเป็น “ภัยสังคม” เริ่มเปลี่ยนเป็นมุมมองว่า “เขา คือ คนที่เปลี่ยนแปลงได้” ชุมชนบางแห่งเสนอรับผู้ต้องขังเข้าทำงานหลังพ้นโทษ สนับสนุนฝึกอาชีพ และสร้างเครือข่าย “พี่เลี้ยง” คอยดูแลช่วงเปลี่ยนผ่าน ลดการตีตราและแรงผลักจากสังคม กลายเป็นการมองผู้ต้องขังด้วยความเมตตา และเข้าใจมากขึ้น ชุมชนเริ่มเข้าใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มากขึ้น และนำไปใช้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ผลลัพธ์โดยรวม ครอบครัวและชุมชนกลายเป็น “ฐานพลังทางใจและสังคม” ที่ช่วยให้ผู้ต้องขังมีที่ยึดเหนี่ยวเมื่อพ้นโทษ เกิดความเข้าใจใหม่ ที่มองผู้ต้องขังในฐานะมนุษย์ที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ใช่เพียงคนผิดในอดีต ช่วยป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ด้วยแรงสนับสนุนและโอกาสจากคนใกล้ตัวและชุมชนรอบข้าง

3.2 การสร้างระบบรองรับหลังปล่อยตัว การบูรณาการพุทธวิธีในเรือนจำจังหวัดสมุทรสาครก่อให้เกิดผลลัพธ์สำคัญในการ สร้างระบบรองรับผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นหัวใจของการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในระยะยาว โดยครอบคลุมทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และภาคีภายนอก 1) การวางแผนชีวิตและอาชีพ รายบุคคล ผู้ต้องขังทุกคนร่วมจัดทำ แผนชีวิตและอาชีพ (Life and Career Plan) โดยมีครอบครัวและเจ้าหน้าที่ร่วมให้คำปรึกษา แผนดังกล่าวช่วยให้ผู้ต้องขัง มีเป้าหมายชีวิตชัดเจน ทั้งเรื่องงาน สังคมที่ต้องการกลับไปอยู่ และแนวทางหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง ผล คือ ผู้ต้องขังเกิดความหวัง ไม่รู้สึกหลงทาง และมองเห็นอนาคตตัวเองได้อย่างเป็นรูปธรรม 2) การสร้างเครือข่ายพี่เลี้ยง (Mentoring Network) ประกอบด้วย พระวิทยากร ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และเครือข่ายแรงงาน ทำหน้าที่ ให้คำปรึกษา สนับสนุนงาน และให้กำลังใจ แก่ผู้พ้นโทษในช่วงปรับตัว สะท้อนถึงพลังของ “แรงหนุนทางใจ” ที่ช่วยให้ผู้พ้นโทษไม่รู้สึกโดดเดี่ยว 3) ระบบติดตามและเสริมพลังใจ (Aftercare System) เจ้าหน้าที่เรือนจำ และพี่เลี้ยงมีบทบาทติดตามความเป็นอยู่ของผู้พ้นโทษอย่างต่อเนื่อง เช่น นัดพบ พูดคุย โทรศัพท์ เยี่ยมบ้าน ช่วยให้ผู้พ้นโทษรู้สึก “ยังมีคนห่วงใย” และไม่ถูกทอดทิ้ง ส่งผลให้ลดโอกาสหวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ และ 4) กลไกระดับชุมชน เกิดการตั้งคณะกรรมการดูแลผู้พ้นโทษ ที่มีผู้นำชุมชน อบต. กลุ่มวิสาหกิจ และพระสงฆ์ร่วมเป็นภาคี พัฒนาแนวทางรองรับอย่างเป็นระบบ เช่น จัดศูนย์ฝึกอาชีพ เสนองงาน และสนับสนุนทางจิตใจ เปลี่ยนจาก “แรงผลัก” สู่ “แรงดึง” ที่ทำให้ผู้พ้นโทษอยากกลับตัว

อภิปรายผล

อภิปรายผลการพัฒนากลไกการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร

จากการพัฒนากลไกบนพื้นฐานของการวิเคราะห์สภาพปัญหาและบริบทของเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังมีรากเหง้าลึกซึ้งเชื่อมโยงกันหลายมิติ ไม่ใช่เพียงแค่ข้อบกพร่องส่วนบุคคล แต่สะท้อนช่องว่างในระบบฟื้นฟูทั้งก่อนและหลังพ้นโทษ โดยเฉพาะ ปัญหาความเปราะบางทางจิตใจ ที่เกิดจากการเติบโตในสภาพแวดล้อมที่รุนแรง ขาดหลักคิดทางศีลธรรม ไม่มีทักษะชีวิตและอาชีพ จนเมื่อออกจากเรือนจำกลับไปเผชิญโลกจริงจึงขาดพลังภายใน และขาดแรงหนุนจากครอบครัวและสังคม ส่งผลให้โอกาสทำผิดซ้ำสูงมาก ซึ่งสะท้อนตรงกับผลการวิจัยของ นคพัฒน์ สิ้นเย็น, เดชา จินตกลสิการ ที่พบว่า ความยากจน การศึกษาและทักษะต่ำ คือ ปัจจัยซ้ำเติมจนผู้ต้องขังกลับมากระทำผิดซ้ำ กลไกที่พัฒนาขึ้นจึงออกแบบให้มีลักษณะองค์รวมและเน้นการเปลี่ยนจากภายในด้วยการบูรณาการ หลักพุทธ

ธรรมเป็นศูนย์กลาง จุดเด่นของโมเดลนี้ คือ การไม่เน้นเพียงฝึกวิชาชีพ หรือการควบคุมทางกายภาพ แต่เจาะลึกถึงการฟื้นฟูจิตใจอย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้ต้องขังเกิดการ ตระหนักรู้ในผลของกรรม เห็นความจริงของชีวิต และรู้จักยับยั้งชั่งใจ ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่ที่อาจารย์ส่งให้ ยังไม่มีงานใดลงลึกด้านนี้เท่ากับงานวิจัยชิ้นนี้ (นคพพัฒน์ สิ้นเย็น, 2564); (เดชา จินตกลีการ, 2560)

โดยเฉพาะการนำ “ศีล 5 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 สัปปุริสธรรม 7” มาเป็น “กรอบคิด” ให้ผู้ต้องขังได้ใช้ฝึกคิด วิเคราะห์และตัดสินใจ สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างจากแนวทางราชทัณฑ์ทั่วไปที่เน้นแค่ฝึกอาชีพ การใช้พุทธธรรมช่วยเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขังได้จริง หัวใจสำคัญ ของกลไกนี้ คือ การสร้างพลังภายในให้ผู้ต้องขัง มองเห็นทางเลือกชีวิตใหม่ ไม่ถูกแรงผลักดันของอดีตและแรงดั่งของสังคมบีบคั้นให้กลับไปสู่วงจรอาชญากรรม ขณะเดียวกันก็เสริมสร้าง พลังภายนอก ผ่านการเตรียมพร้อมครอบครัวและชุมชนให้เป็น ฐานพลังรองรับ ผู้พ้นโทษ ซึ่งแนวทางนี้ สอดคล้องกับงานของ นิमित ทัพพนานต์ ที่เน้น ลดมลทินทางสังคม และ สร้างสุขภาวะทางจิต วิญญานที่สำคัญ รูปแบบการติดตามและเสริมพลังใจหลังพ้นโทษ ของกลไกนี้ (นิमित ทัพพนานต์, 2561) สอดรับกับข้อเสนอของ กรวรรณ คำกรเกตุ, พรวิไล อัยดำรงธรรม ที่ระบุว่าควรมีระบบติดตาม เพื่อช่วยให้ผู้พ้นโทษมีเส้นทางชีวิตที่ปลอดภัยและไม่หวนกลับ (กรวรรณ คำกรเกตุ, 2559); (พรวิไล อัยดำรงธรรม, 2564)

กลไกที่พัฒนาขึ้นจึงเป็น ต้นแบบ ที่สามารถต่อยอดเชิงนโยบายได้จริง เพราะออกแบบบนฐานของ ข้อมูลเชิงประจักษ์จากสนามจริง มี พุทธธรรมเป็นฐานพลัง เชื่อมโยง จิตใจ - พฤติกรรม - เศรษฐกิจ - สังคม อย่างครบวงจร ตอบโจทย์ ช่องว่างที่งานวิจัยอื่นยังไม่ลงลึก

ข้อแตกต่างเด่นชัด คือ งานวิจัยนี้ ไม่เน้นแค่การแก้ปัญหาภายนอก แต่เปลี่ยนจากภายใน โดยใช้พุทธธรรมเป็นเครื่องมือ ซึ่งทำให้การป้องกันการกระทำผิดซ้ำยั่งยืน ได้มากกว่าวิธีเดิม ๆ ที่เน้นควบคุมหรือฝึกอาชีพเพียงอย่างเดียว

อภิปรายผลการบูรณาการหลักพุทธวิธีการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร

ผลการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) พบว่า “การบูรณาการหลักพุทธธรรม” ไม่เพียงเป็น “องค์ความรู้” แต่ยังเป็น “กระบวนการฟื้นฟูมนุษย์” อย่างแท้จริง เพราะสามารถ เปลี่ยนแปลงจิตใจ ทัศนคติ และ พฤติกรรมของผู้ต้องขัง ได้จากภายใน โดยเฉพาะการเลือกใช้ หลักธรรมที่ตรงกับสภาพปัญหาและบริบทของผู้ต้องขัง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างเป็นรูปธรรม

การใช้ “อริยสัจ 4” และ “กฎแห่งกรรม” เป็นเครื่องมือเปิดพื้นที่ให้ผู้ต้องขัง เห็นความจริงของชีวิต และกล้ายอมรับความผิดพลาดของตนเอง ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่แตกต่างจากการฟื้นฟูรูปแบบอื่น ๆ เพราะไม่ใช่แค่การอบรมหรือสั่งสอน แต่เป็นการ นำผู้ต้องขัง “เผชิญหน้า” กับทุกข์ในชีวิตจริง พบว่า การใช้หลักพุทธธรรมช่วยให้ผู้ต้องขังเปลี่ยนทัศนคติได้จริง การบูรณาการ “ศีล 5” เป็นกรอบคิดพื้นฐาน ช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ ลดพฤติกรรมเสี่ยงและ ย่ำเตือนถึงผลของการละเมิดศีล ถือเป็นการสร้าง “เกราะป้องกัน” ทางใจได้จริง ขณะเดียวกัน “พรหมวิหาร 4” ถูกนำมาใช้ ฟื้นฟูสายสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชน อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการสร้าง “เมตตา - กรุณา” แทนความรู้สึกละแฉด ซึ่งช่วยลดแรงจูงใจในการกลับไปสู่วงจรความรุนแรงได้อย่างเป็นรูปธรรม การบูรณาการ “อิทธิบาท 4” และ “สัปปุริสธรรม 7” เป็นการเสริมพลังด้าน แรงบันดาลใจและปัญญา ให้ผู้ต้องขังมี ความ پاکเพียร และคิดเป็น แยกแยะถูก - ผิดได้ ก่อนตัดสินใจทำอะไร ถือเป็นการพัฒนาจากภายใน แตกต่างจากแนวทางฝึกอาชีพล้วน ๆ ที่ไม่แตะ มิติความคิดและอารมณ์ของผู้ต้องขัง

จุดเด่นของการบูรณาการในงานวิจัยนี้ คือ “การเชื่อมโยงธรรมะเข้ากับทุกกิจกรรม” และการออกแบบกิจกรรม วงสนทนา เวิร์กช็อป ฝึกสมาธิ สติปัฏฐาน และฝึกอาชีพ โดยมีหลักธรรมเป็นฐานในการคิดและลงมือทำทุกขั้นตอน เปลี่ยนจากธรรมะให้กลายเป็นวิถีชีวิตจริง ไม่ใช่แค่ “สิ่งที่ต้องฟัง”

หากเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ เดชา จินตกลีการ, นคพพัฒน์ สิ้นเย็น ที่เน้นเรื่องการฝึกอาชีพ และการลด ปัจจัยเสี่ยงเชิงสังคม - เศรษฐกิจ งานวิจัยนี้ “เติมเต็มจุดอ่อนสำคัญ” คือ การขาดการเปลี่ยนแปลงจากภายในจิตใจ เพราะแม้ฝึกอาชีพได้ แต่ถ้าผู้ต้องขัง ไม่เปลี่ยนทัศนคติ สุดท้ายก็วนกลับไปทำผิดซ้ำเหมือนเดิม ขณะเดียวกันแนวทาง “พัฒนาเครือข่ายพี่เลี้ยงธรรมะ” และ ระบบติดตามผล (เดชา จินตกลีการ, 2560); (นคพพัฒน์ สิ้นเย็น, 2564) ก็สะท้อน แนวคิดเดียวกับ กรวรรณ คำกรเกตุ, พรวิไล อัยดำรงธรรม ที่เสนอให้มีระบบติดตามช่วยเหลือหลังพ้นโทษ เพียงแต่ งานวิจัยนี้ “เพิ่มมิติทางธรรมะ” เข้าไป ทำให้เกิดความ “ครบเครื่อง” มากขึ้น เพราะดูแลทั้ง “ใจ” และ “ชีวิตจริง” ผลการวิจัยยืนยันชัดเจนว่า “การบูรณาการหลักพุทธธรรม” เป็นหัวใจสำคัญในการ ป้องกันการกระทำผิดซ้ำอย่างยั่งยืน เพราะช่วย ปลดลือวงจรกรรมเดิม ให้ผู้ต้องขัง กลับหันกลับมาเผชิญความจริงของชีวิต และเริ่มต้นใหม่อย่างมีศักดิ์ศรี โดยมีปัญญา และเมตตา เป็นเข็มทิศนำทาง จุดเด่นที่สุดของงานวิจัยนี้ คือ “การออกแบบเป็นระบบครบวงจร” ตั้งแต่ การ ตระหนักรู้ - พัฒนาทักษะชีวิต - สร้างเครือข่ายรองรับหลังพ้นโทษ แตกต่างจากงานอื่นที่เน้นเฉพาะจุดใดจุดหนึ่ง ทำให้โมเดลนี้ สามารถนำไปต่อยอดเชิงนโยบายได้จริง และเป็น องค์ความรู้ใหม่ ที่เสนอการแก้ไขปัญหาคriminalซ้ำซ้ำ อย่างลึกซึ้งและยั่งยืนที่สุด (กรวรรณ คำกรเกตุ, 2559); (พรวิไล อัยดำรงธรรม, 2564)

อภิปรายผลการถอดบทเรียนการบูรณาการพุทธวิธีการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร

ผลการถอดบทเรียนเชิงลึกจากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ยืนยันอย่างชัดเจนว่า “พุทธวิธี” ไม่ใช่เพียงแค่ กระบวนการอบรมศีลธรรมทั่วไป แต่เป็นเครื่องมือเชิงจิตวิญญาณที่สามารถเปลี่ยนแปลงมนุษย์จากภายในได้จริง โดยเฉพาะ กับกลุ่มผู้ต้องขังที่มีพื้นฐานชีวิตเปราะบางและเคยวนเวียนอยู่ในวงจรอาชญากรรมซ้ำ การถอดบทเรียน พบว่า ผู้ต้องขังเกิด ความเปลี่ยนแปลงในระดับจิตใจ ทัศนคติ และพฤติกรรมอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการ ยอมรับความจริงในชีวิต กลับเผชิญ กับความผิดพลาดและผลของกรรมที่ผ่านมา ไม่โทษโชคชะตา แต่เริ่ม “ถอดบทเรียนชีวิต” ของตัวเองได้ว่า “อะไร คือ เหตุ แห่งทุกข์” และ “ทางออกของชีวิตใหม่อยู่ตรงไหน” ซึ่งเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่ไม่พบได้ง่ายในการแก้ไขฟื้นฟูรูปแบบอื่น

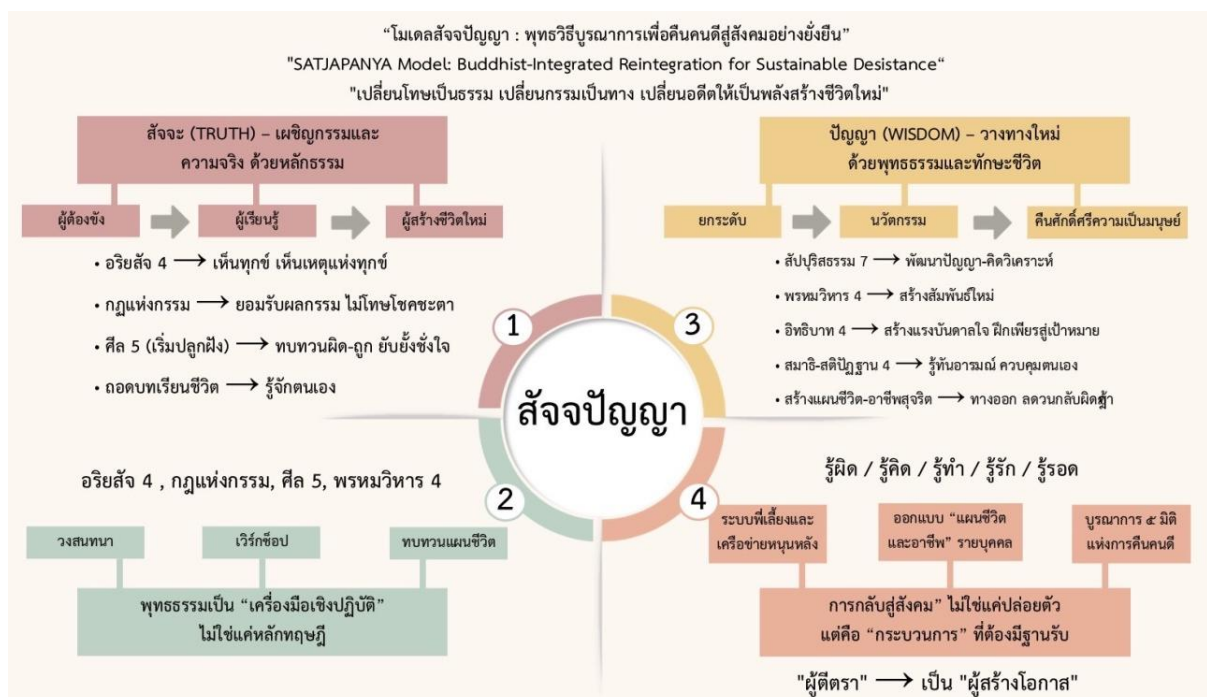
เมื่อเทียบกับงานวิจัยของ นิमित ท้าวานนท์ ที่ต่างเสนอให้ใช้หลักพุทธธรรมและการพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณ กับผู้ต้องขังไร้ญาติและกลุ่มเสี่ยงสูง ผลการวิจัยนี้ยืนยันว่าการทำเชิงลึกผ่านกระบวนการถอดบทเรียน ช่วยให้ผู้ต้องขัง “เปลี่ยนจิตสำนึก” ได้จริง ไม่ใช่แค่ทำตามกิจกรรม แต่ “เชื่อ” ว่าตนเองสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตได้จริง ที่สำคัญ การถอด บทเรียนสะท้อนให้เห็นว่า “หลักพุทธธรรม” เช่น อริยสัจ 4 ศีล 5 พรหมวิหาร 4 และอิทธิบาท 4 เมื่อถูกออกแบบให้อยู่ ในรูปของกิจกรรมเชิงลึก เช่น วงสนทนา ถอดบทเรียนชีวิต และฝึกสมาธิ กลับกลายเป็น “เครื่องมือคืนศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์” ให้กับผู้ต้องขัง ทำให้เกิดความรู้สึก “เห็นคุณค่าในตนเอง” พร้อมทั้งจะเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่แค่จำนนต่อกรรมเก่า (นิमित ท้าวานนท์, 2561)

มิติที่โดดเด่นอีกประการ คือ ผลต่อครอบครัวและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ กรวรรณ คำกรเกตุ ที่เน้นให้ ชุมชนและครอบครัวมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว งานวิจัยนี้พบว่า เมื่อครอบครัวได้เข้าใจหลักพุทธวิธี ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการฟื้นฟู ก็เกิดการ เปิดใจ ยอมรับ ลดอคติ และพร้อมเป็นฐานพลังให้ผู้พ้นโทษกลับคืนสู่สังคม อย่างมีศักดิ์ศรี ถือเป็นการลดแรงผลักดันที่เคยทำให้ผู้ต้องขังวนกลับเข้าสู่วงจรผิดซ้ำ (กรวรรณ คำกรเกตุ, 2559)

จากการถอดบทเรียนในครั้งนี้ ยืนยันได้ว่า “พุทธวิธี” มีศักยภาพสูงในการใช้เป็นกลไกสำคัญในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ไม่ใช่แค่ในระดับปัจเจกบุคคล แต่สามารถ ขยายผลเชิงระบบ สู่ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างแท้จริง สิ่งสำคัญที่สุด คือ การวิจัยนี้ ยกระดับ “ธรรมะ” จากคำสอนหรือกิจกรรม มาเป็น “ระบบคิดและเครื่องมือเปลี่ยนชีวิต” ของมนุษย์ ทำให้เกิดภาพใหม่ของการฟื้นฟูผู้ต้องขังที่ไม่ใช่แค่ปล่อยตัวออกไป แต่คือ “คืนมนุษย์ที่พร้อมเริ่มต้นใหม่” สู่สังคมอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบพุทธวิธีการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำ จังหวัดสมุทรสาคร” มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อพัฒนากลไกการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร 2) เพื่อบูรณาการหลักพุทธวิธีการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำ จังหวัดสมุทรสาคร และ 3) เพื่อถอดบทเรียนบูรณาการหลักพุทธวิธีการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ปรากฏดังแผนภาพ ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ชื่อ “โมเดลสังปัญญา: พุทธวิธีบูรณาการเพื่อคืนคนดีสู่สังคมอย่างยั่งยืน”

“SATJAPANYA Model: Buddhist-Integrated Reintegration for Sustainable Desistance”

“เปลี่ยนโทษเป็นธรรม เปลี่ยนกรรมเป็นทาง เปลี่ยนอดีตให้เป็นพลังสร้างชีวิตใหม่”

“สังปัญญา” (Satjapanya) หมายถึง “การเข้าถึงความจริงด้วยปัญญา” การให้ผู้ต้องขังได้ เสนิยหน้ากับความจริงในชีวิต ยอมรับผลแห่งกรรม และใช้พุทธปัญญาเป็นเครื่องมือเยียวยา พัฒนา และนำทางชีวิตใหม่ เชื่อมโยง “สังจะ” (Truth) + “ปัญญา” (Wisdom) กลายเป็น พลังแห่งการเปลี่ยนแปลงจากภายใน สู่การคืนคนดีให้สังคมอย่างมีศักดิ์ศรี

สาระสำคัญของโมเดล “สัจจปัญญา เป็น นวัตกรรมทางสังคมเชิงพุทธ ที่ผสมผสาน การเยียวยาจิตใจการพัฒนาทักษะชีวิต - อาชีพ การสร้างพลังหนุนทางครอบครัวและชุมชน และการออกแบบระบบที่เลี้ยง - ติดตามหลังพ้นโทษ ครบ 5 มิติแห่งการคืนคนดีสู่สังคม ได้แก่ รู้ผิด/รู้คิด/รู้ทำ/รู้รัก/รู้รอด โดยใช้แนวคิดแกนกลาง “เปลี่ยนโทษเป็นธรรม เปลี่ยนกรรมเป็นทาง เปลี่ยนอดีตให้เป็นพลังสร้างชีวิตใหม่”

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยฉบับนี้นำเสนอผลการดำเนินการกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ที่มุ่งพัฒนารูปแบบพุทธวิธีการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำจังหวัดสมุทรสาคร โดยเริ่มจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและบริบทของพื้นที่ ซึ่งพบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีภูมิหลังชีวิตที่เปราะบาง ขาดโอกาสทางสังคมและการศึกษา ประสบกับความสัมพันธ์ครอบครัวที่แตกร้าง และไม่เคยได้รับการเยียวยาทางจิตใจอย่างเป็นระบบ ปัญหาการกระทำผิดซ้ำจึงไม่ได้เกิดจากความตั้งใจล้วน ๆ หากแต่เป็นผลพวงจากการไม่มีระบบรองรับและการขาดพลังภายในในการเปลี่ยนแปลงตนเองจากข้อค้นพบเบื้องต้นนี้ ได้นำไปสู่การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้ต้องขัง โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบ กิจกรรมถูกออกแบบเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) การปลูกจิตสำนึกผ่านการสนทนา การเขียนบทเรียนชีวิต และการใช้หลักธรรมเพื่อให้เกิดการยอมรับความจริง 2) การฟื้นฟูภายในผ่านกิจกรรมสมาธิ ศิลปบำบัด และการฝึกเวิร์กช็อปด้านทักษะชีวิต เพื่อเสริมพลังใจและความสามารถในการควบคุมตนเอง และ 3) การสร้างทิศทางชีวิตด้วยการวางแผนชีวิตและอาชีพร่วมกับครอบครัว พร้อมเชื่อมโยงกับเครือข่ายพี่เลี้ยงและชุมชนเพื่อรองรับการกลับคืนสู่สังคม กระบวนการทั้งหมดเน้นการฟังอย่างลึกซึ้ง การไม่ตัดสิน และการเปิดพื้นที่ให้ผู้ต้องขังได้ค้นพบคุณค่าในตนเองอย่างแท้จริง ผลลัพธ์จากกระบวนการดังกล่าวแบ่งออกเป็น 3 ด้านสำคัญ ได้แก่ หนึ่ง การเปลี่ยนแปลงภายในของผู้ต้องขัง ซึ่งพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีการตระหนักรู้ในความผิดของตนเอง มีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนขึ้น และเกิดความรู้สึกว่าความสามารถของตนในการเปลี่ยนแปลง สอง ผลที่เกิดขึ้นต่อครอบครัวและชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงการเปิดใจ ยอมรับ และพร้อมสนับสนุนผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ โดยครอบครัวหลายครอบครัวเริ่มฟื้นความสัมพันธ์ และชุมชนลดอคติ พร้อมเสนอความร่วมมือในการฝึกอาชีพหรือทำงานร่วมกัน และสาม การสร้างระบบรองรับหลังปล่อยตัว ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนชีวิตรายบุคคล การจัดตั้งเครือข่ายพี่เลี้ยง และการติดตามหลังปล่อยตัวอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานภายนอก เพื่อให้ผู้ต้องขังไม่ถูกทอดทิ้ง และสามารถกลับคืนสู่สังคมอย่างมั่นคงโดยสรุป การดำเนินงานตั้งแต่การวิเคราะห์บริบท การออกแบบกิจกรรมเชิงพุทธ ไปจนถึงผลที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการพุทธธรรมกับกระบวนการเรียนรู้เชิงจิตวิญญาณในเรือนจำ สามารถเปลี่ยนแปลงผู้ต้องขังอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน โดยไม่เพียงส่งผลต่อบุคคล แต่ยังขยายผลไปสู่ครอบครัว ชุมชน และโครงสร้างทางสังคม ถือเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการต่อยอดเป็นรูปแบบเชิงนโยบายเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำในระดับประเทศข้อเสนอแนะ จากการดำเนินงานวิจัยพบว่า กระบวนการบูรณาการพุทธวิธีมีศักยภาพอย่างยิ่งในการสร้างการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจของผู้ต้องขังและต่อยอดสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม ข้อเสนอแนะที่สำคัญ 1) ควรส่งเสริมให้เรือนจำทั่วประเทศนำแนวทางพุทธวิธีมาใช้ในการฟื้นฟูผู้ต้องขังอย่างเป็นระบบ โดยเน้นกระบวนการพัฒนาจิตใจควบคู่กับการฝึกอาชีพ เพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคงทั้งภายในและภายนอก 2) ควรจัดให้มีการวางแผนชีวิตและอาชีพของผู้ต้องขังก่อนปล่อยตัวอย่างจริงจัง โดยมีครอบครัว เจ้าหน้าที่ และภาคีเครือข่ายร่วมกันออกแบบเส้นทางชีวิต ลดโอกาสกลับไปสู่ความเสี่ยงเดิม 3) ควรพัฒนาเครือข่ายพี่เลี้ยงระดับชุมชน เช่น

พระสงฆ์ ผู้นำท้องถิ่น และผู้ประกอบการ ที่สามารถทำหน้าที่ให้คำปรึกษา ส่งเสริมงาน และให้กำลังใจในช่วงเปลี่ยนผ่าน 4) หน่วยงานภาครัฐควรจัดเวทีหรือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการรับฟังและยอมรับผู้พ้นโทษอย่างจริงจัง เพื่อลดอคติและเสริมแรงสนับสนุนทางสังคม และ 5) ควรผลักดันให้เกิดนโยบายระดับชาติว่าด้วย “การใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูผู้ต้องขัง” โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างกระทรวงยุติธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนา และองค์กรภาคประชาชน และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) การเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ที่มีการใช้พุทธวิธีกับพื้นที่ทั่วไป ตลอดจนการพัฒนากิจกรรมเฉพาะด้าน และ 2) การประยุกต์ใช้กับกลุ่มผู้พ้นโทษหญิงหรือเยาวชน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่หลากหลายและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมราชทัณฑ์. (2566). รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ. เรียกใช้เมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2566 จาก http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2019-11-01&report=กรวรธรรณ
- คำกรเกิด. (2559). แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังในเรือนจำโครงสร้างเบา. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายสังคม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เดชา จินตกลการ. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดียาเสพติดในเรือนจำจังหวัดมหาสารคาม. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ธนพล สราญจิตร. (2558). ปัญหาความยากจนในสังคมไทย. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 5(2), 12-21.
- นคพัฒน์ สิ้นเย็น. (2564). การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน, 3(1), 46-56.
- นิมิต ท้าวานันต์. (2561). การพัฒนาแนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังไร้ญาติ. ใน รายงานการวิจัย. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- พรวิไล อัยดำรงธรรม. (2564). การเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อยสู่สังคมในประเทศไทย. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระเจริญพงษ์ ธรรมทีโป. (2567). คู่มือกระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน. ใน ดุษฎีบัณฑิตพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ กมลสุขสถิต. (2563). แนวทางในการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดโดยอาศัยปัจจัยที่เป็นตัวทำนายทางด้านอาชญาวิทยา. วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 7(1), 1-19.
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2566). ข้อมูลสถิติคดีสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. เรียกใช้เมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://policeudomsuk.com/สถิติฐานความผิดคดีอาญา>
- สุพิชฌาย์ ศิริวัฒนา สิตะสิทธิ์. (2558). “แนวทางที่เหมาะสมในการลงโทษและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดซ้ำ”. ใน ดุษฎีนิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.